

Daar sta ik nu, ik Beëizebubbezweerder,  
En ween mij de verliede oogen rood.  
En ken geen heilzame artsenij voor de ziel  
en voor mijn stomme klachten geene hoorders.

Is dat de mensch, die God den oorlog aandeed?  
Zulke deuren zijn nog niet gansch toegelagen.  
Daaraan moet onvermoeid geklopt worden. Als de  
Barmhartige Samaritaan moeten wij olie en wijn  
druppelen in de wonden desgenen, „die onder de  
moordenaars gevallen was”.

N. B.

## LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.

### XI.

Opvoedkundige bezinning.

Dus eerst op dit punt is bezinning noodig: de  
waarde van het boek!

De geestelijke waarde.

De kunst-waarde.

De opvoedkundige waarde.

Het boek (uitwendig, gelijk Carlyle zegt, niets  
als lappen papier, bedrukt met zwarten inkt) heeft  
een ziel.

Uit het boek doemt op een geest. Er is immers  
geen geesteliker kunst, er is geen kunst, waarin  
de mensch zóó rechtstreeks en bevattelijk zijn per-  
soonlijkheid in contact stelt met de wereld, als  
de letterkunde.

Daarom is het boek een opvoeder.

Wanneer gij, het hoofd op uw handen gesteund,  
gebogen zit over het boek, verdiept in het boek,  
dan zijt ge met den schrijver alleen, uw hart staat  
voor hem open. Van den kansel in uw zieletempel  
klinkt zijn stem, en gij zit aan zijne voeten...

Wanneer er ergens in de wereld een weegschaal  
was, waarin wij tegen elkander konden uitwegen  
den geestelijken invloed van onze gesprekken, ver-  
maningen, preeken, oraties, gezinszins, en den in-  
vloed van het boek anderzijds, dan zouden wij  
wellicht als de zwaarst belaste schaal zien door-  
slaan de schaal met het boek.

En wanneer dit in het algemeen waar is van  
het boek en de mensch, denk u dan de ver-  
houding: het boek en het kind.

Bij een zoogenaamd normaal mensch mag men  
onderstellen het bezit van een zekere zelfstandig-  
heid van oordeel, een rijpheid van overtuiging,  
een kritischen aanleg, waaraan hij de kracht ont-  
leent tot persoonlijk verweer tegen de van buiten  
af op hem aanstormende gedachten, maar het kind  
is zelf voorwerp van opvoeding, voor het kind  
is het boek voedsel, waarvan het groeien moet.

Zeker, er zijn boeken (z.g. „lichte kost”), waar-  
mede niets anders bedoeld wordt dan zuivere, oogen-  
blikkelijke ontspanning van den geest, die dus voor  
het kind geen andere betekenis hebben dan een  
kortstondig „spel van de ziel”. Maar al vroeg krijgt  
het kind, of grijpt het kind, literatuur, die op de  
ziel inwerkt, haar van binnen beweegt, in haar  
sluimerende gedachten en instincten wakker maakt,  
en ze prikkelt tot zekere begeerte en verwachting.  
M.a.w., het boek wordt de zaaiër van onkruid  
of van tarwe; het wordt een huurling, die van  
elders inklimt, of goede herder; het wordt slooper  
of bouwder.

Dus, opvoeder, „let op uw saek”.

In onze, naar het licht strevende, eeuw, is de  
belangstelling actief voor de hygiënische (wat de  
gezondheid betreft) veiligheid en ontwikkeling van  
het kind.

In open-lucht-speelplaatsen en ruime gymnastiek-  
zalen, in zwemscholen en sportparken, worden ver-  
lokkende gelegenheden gegeven tot de z.g. „lichame-  
lijke opvoeding der jeugd” — de wet beschermt den  
leerling in het schoollokaal tegen stiklucht, die de  
longen vergiftigt (aan ieder kind wordt een zeker  
getal kubieke Meter lucht toegerekend); — de arts  
waakt door inenting en keuring, dat geen ziekte-  
kiemen op het teere gestel de overwinning beha-  
len; — in armere buurten wordt zelfs door koste-  
looze voeding gewaakt tegen onderminning van het  
gestel, — en in het algemeen is in onze, dank  
zij de wetenschap, opnieuw ontluikende maatschap-  
pij een schitterende kruistocht begonnen tegen  
alles wat door overdaad, alcoholisme, slechte wo-  
ningverhouding, ondoelmatige kleeding, den har-  
monischen groei der menschelijke (ja, ook dierlijke  
kracht) zou kunnen belemmeren, maar hoever zijn  
wij gevorderd met de geestelijke hygiëne, bijzon-  
derlijk voor de jeugdigen en zwakken; hoe staat  
het met de kindbescherming ten opzichte van de  
gevaaren der ziel, de besmetting door het beeld, het  
woord, het boek?

Het is waar, — de overheid begint nu, toege-  
vende aan den steeds sterker wordenden kritischen  
drang, het bioskoop-monster een teugel aan te leg-  
gen, althans een grens te bepalen, een keur aan  
te leggen, tot meerdere beveiliging van het kind,  
— maar is het boek zooveel minder in beeldende  
en verbeeldende kracht dan de film, en nog eens,  
heeft men genoeg gedaan tot opvoedkundige be-  
scherming van het kind tegen den machtigen leider  
(of verleider), die heerscht in het Boek?

Voor al klemde deze vraag als wij ons rekenschap  
geven van de plaats en de kracht van het boek,  
dat de geniale, kunstzinnige, al het leven omvat-

tende en doordringende, moderne geest heeft  
geschapen.

Nutteloos, ijdele en giftige boeken zijn zeker  
geen product alleen van dezen tijd.

Reeds vóór een eeuw zijpde iets uit den stroom  
van schandliteratuur over Frankrijks grenzen, en in  
slechte vertalingen werden ook hier de slechte  
maaksels van gifmengers als Richépin gelezen.

Vóór de genius der moderne letterkunde zijn  
grooten bloemhof tooverde, werden in vunze kol-  
portage-romans (van een dubbeltje per week) de  
avonturen van Rinaldo Rinaldini en de tragische  
lotgevallen van „Het dóorgezaagde weesmeisje” aan  
den man (en vooral aan de vrouw) gebracht, maar  
dergelijke boeken las men meer in de keuken dan  
in de huiskamer van het burgerlijk gezin. De door-  
snee-Hollandsche-burgerman las Dickens, en later  
Van Lennep, en Cremer, en Oltmans, en Schimmel.

Naar den thans geldenden zielkundigen en letter-  
kundigen maatstaf waren deze boeken oppervlakkig  
onwaarschijnlijk, maar betrekkelijk, uit een opvoed-  
kundig oogpunt, onschadelijk, onschuldig.

Men kan niet zeggen, dat in deze lectuur een  
sterk zich uitsprekende geestesrichting aan het  
woord was. De schrijver was geen profeet of ge-  
tuige, maar een kunstig verteller, die geen ander  
ideaal had dan te zorgen voor een „aangename  
tijdpasseering”.

Maar in de moderne letterkunde zocht zich een  
geest te belichamen, die, onder de leuze de kunst  
om de kunst, een tegenstelling schiep met de  
eenvoudige grondbeginselen der christelijke mo-  
raal, en, omdat de inspiratie van kunst hier wer-  
kelijk overheerschte, op het gevoelige menschen-  
hart een tot dusver nauwelijks gekende looverkracht  
uitoefende.

Aanvankelijk optredend met den onschuldigen schij-  
nenden stelregel: de inhoud is niets, het woord is  
alles (het eigen beeld en het eigen rythme), heeft  
de moderne kunst zich allengs tot voertuig gemaakt  
van een, grotendeels in het onderbewustzijn wer-  
kende, levensbeschouwing, die men om haar veel-  
vormigheid moeilijk omschrijven kan, maar die al  
duidelijker het voortbrengsel van antichristelijke  
geestesstemming bleek te zijn, naarmate zij nieuwe  
werken schiep.

In zooverre deze kunst realistisch (werke-  
lijkheid-weerspiegeld) was, heeft zij zich meer-  
malen verlaagd tot zoodanige beschrijving van wat  
het normale gevoel van schaamte beleedigt, dat  
door haar aanraking een duurzaam gevaar ont-  
stond van besmetting der onrijpe zielen. Heeft niet  
één van de voorttrekkers dezer kunst gezegd: ik  
heb lak aan fatsoen?

Voorzover deze kunst pessimistisch was,  
heeft ze een lectuur geproduceerd, die, vooral bij  
jeugdigen, het gezonde levensevenwicht verstoortte.  
Men zegt, dat de „Werther” van Goethe verschei-  
dene lezers tot zelfmoord heeft verlokken. Laat het  
overdrevnen zijn en enkel onadelijke wanhoop het  
gevolg geweest zijn van dit melancholische boek,  
maar dan staat vast, dat als deze „Werther” bij  
enkel den levensmood heeft vermoord, de mo-  
derne letterkunde haar tienduizenden heeft ver-  
slagen.

Het is bekend, dat de moderne kunst in de  
laatste jaren duidelijke bedoelingen heeft getoond,  
zich in dienst der socialistische levensbeschouwing  
te stellen. Inzover zij haar kracht verkocht aan  
deze meesters, heeft zij temeer bewezen, dat men  
voor haar scheppingen niet zorgvuldig genoeg op  
zijn hoede kan zijn, en althans in de opvoeding  
der christelijke jeugd met deze propaganda moet  
rekenen.

De lezer ziet, dat wij de gevaren der moderne  
letterkunde werkelijk niet onderschatten, en geens-  
zins willen gerekend worden tot de door-dik-en-dun-  
meeloopers achter haar vergulde zegekar.

Trouwens, hoe zou een nog eerlijk tot het posi-  
tieve christendom ontroerde ziel kunnen zwijgen,  
waar zelfs uit het buiten-christelijk kamp getuigen  
zijn opgesprongen, die verontwaardigd tegen dit  
onstelselmatig zielsbederf hebben geprotesteerd.

Ida Heyermans was één der eersten, die heldhaftig  
waarschuwde, in haar opgang-makende brochure:  
Onze jongeren en de moderne literatuur.

Het is niet ongepast in deze artikelenreeks aan  
haar goed-gedocumenteerd betoog eens grondige  
aandacht te wijden.

B. W.

Onderschrift J. H. V. is ontrust, omdat hij  
meent, dat ik de christelijke letterkunde (speciaal  
Runa) achterstel bij de moderne letterkunde. Hij  
vergist zich. Bij nauwkeurige lezing van het-  
geen ik schreef, en vooral van hetgeen ik nog  
hoop te schrijven, zal hij zien, dat het groote doel  
mijner artikelen juist is tegen de gevaren der mo-  
derne letterkunde te waarschuwen. De „neutrale”  
pers heeft het ook zoo begrepen. Althans de „N.  
Rott. C.” steekt herhaaldelijk den draak met den  
„braven dominee”, die „boekenhangers nasuuffelt”.

F. J. D. vraagt of zij, lid van een Geref. meis-  
jesvereniging, goed doet een cursus over letter-  
kunde te volgen van Annie Salomons.

Ik kan hierin niet adviseeren. Het hangt geheel  
af van de christelijke, en ook letterkundige, rijp-  
heid der persoonlijkheid.

Alleen zou ik raden: Zie uit naar positief-chris-  
telijke leidlieden op dit gevaarlijk terrein.

B. W.

Onze catechisanten en de moderne letterkunde.

Dr. Dijk heeft ook op zijn catechisatie een onder-  
zoek ingesteld, op de manier gelijk ik dit in mijn  
wijk gedaan heb, en mij welwillend van de uit-  
komst mededeeling gedaan.

Ik ben nu in staat tot vergelijking. Het zou  
immers mogelijk zijn, dat hetgeen ik vond een  
uitzonderingstoestand betrof.

Bij Dr. Dijk kwamen 22 lijstjes in, verreweg  
het grootste deel van vrouwelijke catechisanten.  
Ziehier den uitslag.

Ik rubriceer weer, gelijk ik in mijn artikelenreeks  
deed: 1. Stichtelijke lectuur. 2. Christelijk bedoelde  
verhalen. 3. Algemeene, z.g. neutrale, roman-lite-  
ratuur. 4. Moderne letterkunde. 5. Sterk realisti-  
sche en frivole (onbeduidend, lichtzinnig) literatuur.

1. De beslist stichtelijke en leerzame boeken wa-  
ren verre in de minderheid. Alleen werden ge-  
noemd: Bunyan, Spurgeon, Bavinck, Fernhout, Du-  
pont (Het huwelijk!), Wisse (Het Spiritisme), Win-  
ckel (Het leven van Dr. Kuyper).

Eén catechisante had (voor de onderwijs-akte)  
Da Costa, Vondel, en andere oudere dichters, ge-  
lezen.

Velen gaven geen enkel stichtelijk boek op.

2. De christelijke verhalen-literatuur verloonde  
ongeveer hetzelfde beeld als hetgeen ik reeds publi-  
ceerde.

De meest geliefde schrijvers waren de uitlan-  
ders: Maltzahn, Runa, en Barclay.

Met graagte gelezen werden ook de Hollandsche  
auteurs L. Penning en Joh. Breevoort.

Dan kwamen in bonte rei: Bosboom-Toussaint,  
G. Schrijver (De lichte last), Seerp Anema, Hoog-  
straten-Schoch, H. S. S. Kuyper, Idsardi, Keu-  
ning, J. Veltman, Ulfers, Enka, Westerbrink-Wirtz,  
Nelly Has. Voorts de buitenlanders: Maclaren, Al-  
cock, M. v. O.

3. Even talrijk waren de zoogenaamde neutralen,  
en ook hier stond het vreemde in waardeering  
boven het inlandsch product. 't Eerst en het meest  
werden vermeld: Corelli, Hall Caine, Edna Lyall,  
Ouida, Dickens. En dan: Beets (Cam. Obscura),  
Van Lennep, J. J. Cremer, Schimmel, C. Noordwal,  
Kievit.

4. En de modernen?

Lees en oordeel.

Het meest favoriet waren Couperus en Rey-  
neke van Stuwe. Ook Top Naeff vond innige  
belangstelling.

En dan kwamen verder: Haspels, Streuvels, C.  
van Bruggen, Van Eeden (ook zeer geprezen), Brusse,  
Anna Lohman, G. van Eckeren, Boudier-Bakker,  
Eigenhuis, H. Robbers, Scharren-Antink, W. Schür-  
mann, Timmermans, Van Looy, M. Emants (Nage-  
laten Bekenten!), Querido, H. Borel, H. Swarth,  
Kloos, Perk, G. Gezelle, Gorter. Voorts de buiten-  
landers: Dostojefski, Lagerlöf, Tolstoj, Webster,  
E. Zahn, Rosegger.

5. Onder de uiterste realisten vond ik alleen ver-  
meld: Martin (Malle Gevallen) en Zola.

Voorts de sensatie-schrijvers: Van Maurik, C.  
Doyle, Nick Carter, J. Verne, P. d'Ivoi.

Merkwaardig is ook bij deze catechisanten, dat  
de vroeger „geliefkoosde” schrijvers, Gerdes, Lou-  
wersen, De Liefde, Andriessen, bijna niet in aan-  
merking kwamen.

Verschillende leerlingen (uitsluitend meisjes!) ge-  
ven wel den titel op, maar noemen geen schrijver.

En wat een verschil in leeslust! Eén catechisante  
geeft in alle naïviteit het volgende lijstje van boeken,  
die zij in haar leven gelezen heeft: De Rozenkrans,  
De vrouwe van Shenston, Het volgen van de ster,  
Op vasten grond (Maltzahn).

Een andere catechisante leverde een eerbiedwek-  
kende lijst in met meer dan 200 titels.

Belangwekkend zijn sommige combinaties, b.v.  
op één lijst staan naast elkander: „Hartstocht”  
van Reyneke van Stuwe en „De Heer is mijn  
Herder” van Da. J. van der Linden. Bij een ander  
staat Zola naast Bunyan.

Ook verdienen aandacht sommige oordeeluit-  
spraken.

De één zegt: ik lees het liefst oorlogsboeken,  
als van Penning.

Een ander: De mooiste boeken, die ik gelezen  
heb zijn die van Limburg Brouwer, Augusta de  
Wit, Frederik van Eeden, Oscar Wilde en Shake-  
speare.

Een derde schrijft: „De Camera Obscura boeit  
mij niet. De Pleegzoon van Van Lennep is mij te  
zwaar. Maar Edna Lyall vind ik mooi”.

Hier is stof voor psychologie!

B. W.

## PERS-SCHOUW.

Uit Kuypers jeugd.

Dr. Winckel gaf in de „Overtoomsche Kerk-  
bode” dit interessante stukje:

Wij hebben het leven en den arbeid van dr. Kuy-  
per beschreven. Een van de aanmerkingen op dit  
werk gemaakt is, dat dr. K. daarin te veel van  
den buitenkant getoond wordt en er te weinig  
van het innerlijke leven naar voren kwam.

Dit kan moeilijk, omdat hij toen nog leefde; maar  
nu hij naar wij gelooven, opgenomen is in heer-  
lijkheid, staat niets meer in den weg om ook iets  
van het meer intieme leven van den grooten over-  
ledene te zeggen.